

Egy római figurális bronz tárgy Énlakáról

(In memoriam dr. MOLNÁR István)

(Kivonat)

Szerző az énlaki római tábor területén, az 1940-es években MOLNÁR István (a Székelykeresztúri Múzeum alapítója, majd igazgatója) által talált bronz fibula vagy egyéb rendeltetésű tárgy leírását adja. A tárgyra (9,5 x 0,7 x 0,4 cm) fibulaként analógia nem ismeretes. A táborban az előkerült feliratyanyag alapján számos, nem-latinyelvű provinciákból származó katonai és polgári személy tartózkodott, a közlésre került bronz tárgy valamelyik afrikai származású katona tulajdonát képezhetette.

A nemrég elhunyt dr. MOLNÁR István, a kiváló néprajzkutató, a Székelykeresztúri Múzeum alapítója, helytörténeti kutatással is foglalkozott. Nevéhez fűződik az énlaki római tábor¹, a kiskalambfalvi Galat/Omlástetőn², valamint a Kis- és Nagy-Küküllő völgyében levő kora középkori települések felkutatása és feltárásuk szorgalmazása³.

Az énlaki római táborban végzett rendszeres ásatások előtt⁴ (1947, 1950) terepbejárás alkalmával dr. MOLNÁR István a tábor területén egy római császárkori éremmel együtt egy bronz tárgyat talált, melynek leírását az alábbiakban közöljük és megkíséreljük funkcionális alkalmazását meghatározni.

A bronz tárgy kettős szalagfonatos pánt, melyet az egyik végén egy 0,5 x 0,9 cm nagysá-

gú, bronzból készült tok kapcsol össze, utóbbi letörött végének alsó részén egy tűnek vagy rugónak a lyukas helye található. A szalagfonatos pánt másik végén a két oldalon a szalagfonatokat bezáró 0,3 cm széles pánt kiszélesedik, s lemez-ként összefogja a szalagfonatos pántokat. A lemez alsó és felső bevágása arra mutat, hogy ezen a végen egy csuklós szerkezet lehetett. A szalagfonatos pántok közepén két nagyobb, a két szélén egy-egy kisebb turbános férfifej van bronzból a szalagra erősítve. Egy nagyobb a kisebb és a nagyobb figurák között, valamint a jobb oldalon a kisebb figura hiányzik. A hiányzó figurák helyét a szalagfonathoz forrasztott kis lemezkarikák jelzik. A tárgy méretei: hossza 9,5 cm, szélessége 0,7 cm, vastagsága 4 mm (1. ábra).

Ami a bronz tárgy funkcionális alkalmazását illeti, formájának ívszerű görbülete, valamint végeinek a kiképzése arra mutat, hogy ruhadísz, kapcsolótű (fibula) lehetett. Nincs kizárva más rendeltetése sem. Mint fibula, erre a formára analógiát nem ismerünk. Csuklós szerkezetű fibulák ismeretesek római területről, de ez a típus idegen a római fibulaformáktól. A kengyel hajlított, a fejlap és a tűtartó le van törve. A fejeken levő turbán, valamint a nagyobb figura mellét borító ruha szegélye azt mutatja, hogy ennek a tárgynak az eredete a római birodalom valamelyik Európán kívüli tartományában keresendő. A fejek, a szembenéző arckok a kispasztika szép alkotásai.

Arra a kérdésre, hogy ez a bronz tárgy mely római kori népelemnek a hagyatéka, csak a táborban állomásozó csapatok elnevezése, valamint az itt talált feliratos emlékeken szereplő nevek adhatnak felvilágosítást. A táborban talált bélyeges téglák és feliratos kövek a Cohors III Hispanorum Equitata, a Cohors I Alpinorum valamint a Cohors VIII Raetorum civium Romanorum equitata torquata csapattekhez tartozók, valamint a polgári személyek neveit őrizték meg. Ezek a nevek adhatnak felvilágosítást a talált bronz tárgy eredetére vonatkozólag.

Századunk elején BUDAY Árpád Énlakáról két feliratos követ ismertet.⁵ Az egyiket egy Valentinus nevű rabszolga állítja Dianának.⁶ Ennek az istennőnek és Marsnak a Cohors III

Hispanorum parancsnoka T. Aelius Crescentianus szintén fogadalmi oltárkövet állít.⁷ Három felirat Juppiternek van szentelve,⁸ egyet pedig L. Verus császárnak az üdvéért állítottak.⁹ C. DAICOVICIU egy sírkő töredékét ismertette.¹⁰ PAULOVITS István egy Eros nevű rabszolga Juppiternek állított feliratos követ ismerteti.¹¹ Az 1950-ben végzett ásatáskor került elő a Cohors VIII Raetorum civium Romanorum equitata torquata által Hadrianusnak állított feliratos kő.¹² 1961-ben egy, 1975-ben még két feliratos kő került elő. Az első egy sírfelirat, melyet egy Venusta nevezetű libertina állított patronusának.¹³ A másik két feliratos kő közül az egyiket a Cohors III Hispanorum egyik parancsnoka, Serenus állítja Jupiter tiszteletére.¹⁴ Ugyancsak Juppiternek állítanak fogadalmi követ Aurelius Firminus és Aurelius Firmanus, akik valószínűleg katonái voltak ennek a csapattestnek.¹⁵

A feliratos emlékek¹⁶ alapján megállapítható, hogy a helyőrség katonáin kívül a polgári településen is voltak nem római származású személyek. A Cohors III Hispanorum parancsnokai közül az egyik Anianus Numídiából¹⁷ (domo Tipasa), egy másik meg P. Divius Italicus Mauretenia Caesariensis-ből származott.¹⁸

A fennebb felsorolt feliratos kövek nyilvánvalóvá teszik, hogy a táborban állomásozó csapatok katonái és tisztjei között számos nem latin eredetű, hanem idegen, így az afrikai provinciákból besorolt katona volt. A közlésre került bronz tárgy (fibula) valamelyik afrikai származású katona tulajdonát képezte.

Jegyzet

1. SZÉKELY, Zoltán, in: **Almanah 1879-1954**, Târgu Mureş, 1955, 32; idem, in: SCIV, I, Anul II, 1951, 304-306
2. Idem, in: Aluta, XVII, 1984, 152
3. SCIVA. 2. T. 39, 1988, 169-198
4. SZÉKELY, Zoltán, **i.m.**; PAULOVITS István, **Dacia Keleti Határvonala**, 1944, 43-48
5. BUDAY Árpád, in: Erdélyi Múzeum, 1936, 138
6. Ibidem
7. CIL. III. 948, (-7718)
8. CIL. III. 946, 947 és 6257
9. CIL. III. 949
10. DAICOVICIU, Constantin, in: Dacia, VII-VIII, 1937 – 40, 318

11. PAULOVITS István, **i.m.** 47

12. SCIV, I. An. II. 1951, 305

13. SZÉKELY, Zoltán, in: SCIVA. 1, An. XIV, 1963, 163-164

14. Idem, in: SCIVA, 3. T. 29, 1978, 441-442

15. Ibidem, **i.m.** 443

16. Az énlaki tábor feliratos emlékeinek listáját közli RUSU, I. I., in: **KELEMEN Lajos Emlékkönyv**, Kolozsvár, 1957, 532-541

17. CIL. III. 945

18. CIL. III. 6257

Piesă de bronz romană figurală din castrul de la Inlăceni (j. Harghita)

(Rezumat)

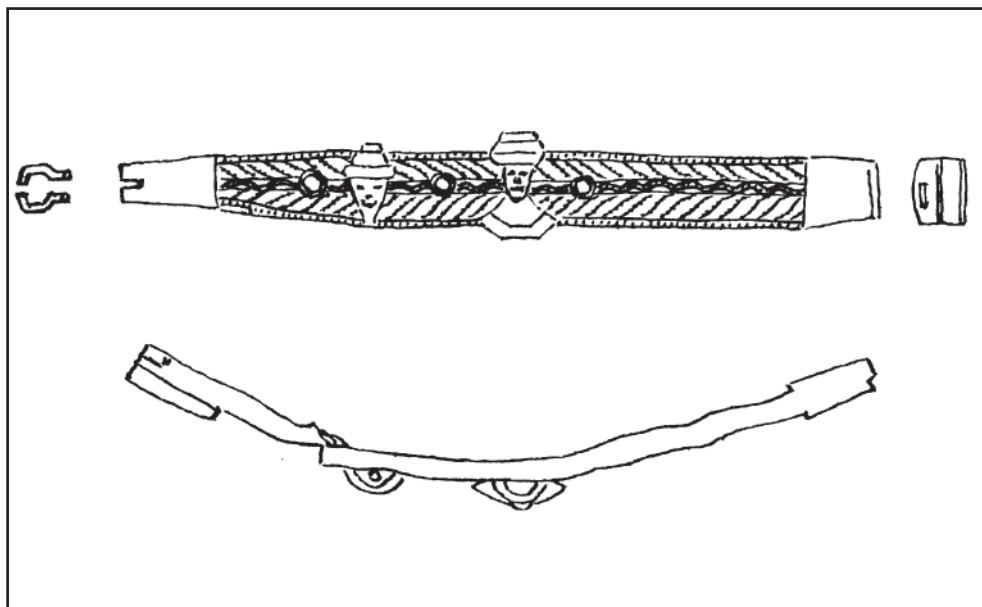
Autorul descrie piesa de bronz figurală (9,5 x 0,7 x 0,4 cm, fibulă, sau cu altă destinație) găsită de István MOLNÁR (întemeietor și mulți ani de-a rândul director al Muzeului de la Cris-turu Secuiesc) la mijlocul anilor '40, pe teritoriul castrului roman de la Inlăceni (j. Harghita). Fibule romane analoage în provinciile latine nu se cunosc. În rândurile garnizoanei și ale populației civile din castru se găseau multe persoane având originea în provinciile elatine. Piesa de bronz prezentată pare să fi aparținut unui militar de origine africană.

A Roman Bronze Figural Object from Énlaka (Inlăceni, Harghita County)

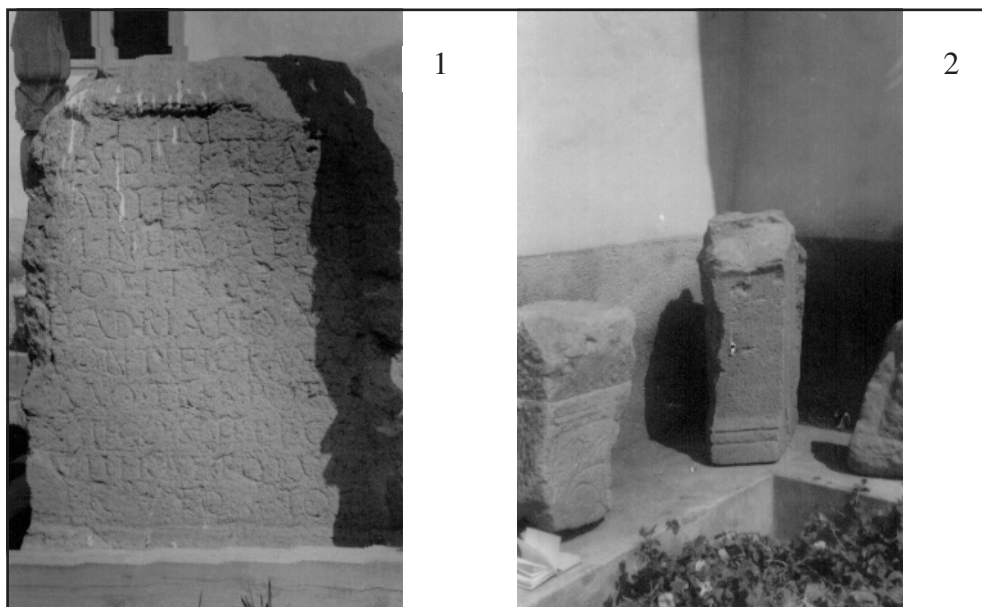
(Abstract)

The author gives the description of a bronze fibula he had found in the forties on the territory of the Roman camp. The object as such has no other analogies and its dimensions are 9.5 x 0.7 x 0.4 cm. In the camp, according to the numerous inscription-materials, many private persons and officials may have stayed for a period as soldiers, thus the object presented might have belonged to a soldier of an African origin.

1. ábra Az Énlakán talált római figurális bronz tárgy rajza

2. ábra 1. Feliratos kő az énlaki római táborból, állította Hadrianus császárnak Kr. u. 129-ben a Cohors VIII Raetorum civium Romanorum equitata torquata, 2. Énlaki római tábor. A Cohors IV Hispanorum által állítatott kő és feliratos társa, melyeket a nyugati kapunál küszöbkőnek használtak a Kr. u. 3. században. (Székelykeresztúri Múzeum kőtára)

